

Valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto
Eduskunta

Lausuntopyyntönnä 28.9.2022

HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023, teemana työllisyyden edistäminen

1. Työllisyyden edistäminen vuoden 2023 TAE:ssa (PL 32). Määrärahamuutokset ja uudet toimet

Työvoimapalvelujen piirissä olevien henkilöiden määrän oletetaan vähenevän radikaalisti.

Tällä hallituskaudella on annettu useita työllisyyden edistämiseen tähtääviä esityksiä, joista osa on jo vahvistettu. Esityksistä keskeisimpiä ovat pohjoismainen työvoimapalvelumalli, palkkatukiuudistus ja yli 55 vuotta täyttäneiden tuki, työttömien opiskelua koskeva esitys, työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP-laki) ja kotoutumisen edistämisestä annettu laki vuosille 2023–2024. Lisäksi on annettu esityksiä, jotka liittyvät velvoite-työllistämiseen, työssäoloehtoon ja nyt juuri viimeisimpänä ilman kotikuntaa oleville tilapäistä suojelua tarvitseville ukrainalaisille myönnetään työllisyyttä edistäviä palveluita kokeilualueiden kunnissa.

Pohjoismainen työvoimapalvelumalli astui voimaan 1.5.2022. Sekä kunnat että TE-toimisto toivat esiin henkilöstöresurssien riittämättömyyden sekä sen, että esityksessä ei oltu palveluihin varattu määrärahaa lainkaan. Pohjoismaisen työvoimapalvelumallin tavoitteet ja vaikuttavuus perustuvat nykyistä huomattavasti tiheämpiin asiakastapaamisiin, joissa asiakkaan tilannetta tarkastellaan, selvitetään työllistymisen esteitä ja tarjotaan palveluita työllistymisen tukemiseksi. Näitä palveluita rahoitetaan 32.30.51 momentilta, jonne on varattu noin 100 milj. € vähemmän kuin mitä on vuoden 2021 tilinpäätöksessä toteutunut. Samaan aikaan hallitus on tehnyt lukuisia esityksiä, jotka kasvattavat palvelujen tarvetta ja osin myös palvelujen kohderyhmää.

Me Kuntaliitossa pidämme tätä kehityssuuntaa huolestuttavana ja näemme sen osaltaan vaarantavan työllisyyspolitiikalle asetetut tavoitteet.

Näitä kyseisiä 51 momentilta rahoitettavia palveluja ovat mm. palkkatuettu työ, starttiraha työvoimakoulutukset ja valmennukset. Palkkatuettuun työhön varattuja määrärahoja ehdotetaan tässä talousarvioesityksessä leikattavaksi 10 milj. €. ja lisäksi kohderyhmää on esitetty muutettavan. Tällä esityksellä heikennetään palveluvalikoimaa ja entistä harvempi asiakas pääsee ko. palveluun. Vuonna 2021 starttirahaa sai 3504 henkilöä ja vuonna 2023 arvioidaan, että starttirahan saajia on enää 1500 henkilöä. Työvoimakoulutuksena hankitussa ammatillisessa koulutuksessa oli vuonna 2021 yhteensä 4401 henkilöä, vuoden 2023 talousarviossa 1500 henkilöä, myös valmennuksiin pääsee entistä harvempi.

Talousarvioesityksen arvion mukaan työvoimakoulutuksena järjestettävän kotoutumiskoulutuksen piirissä vuonna 2023 olisi vain 1200 henkilöä enemmän kuin vuonna 2022. Me Kuntaliitossa katsomme, että tässä arviossa ei ole otettu huomioon ukrainalaisten tilapäistä suojelua saavien kotoutumiskoulutuksen tarvetta. Myös sisäministeriö on tulevaisuuskatsauksessaan todennut, että Ukrainan pakolaisten vastaanottoon ja palveluiden järjestämiseen tarvitaan monialaista viranomaisyhteistyötä ja merkittäviä lisäresursseja ja että kotouttamistoiminnassa tulee huomioida, että merkittävä osa Suomeen tulleista tilapäistä suojelua saavista mahdollisesti haluaa jäädä maahan pysyvästi. Me Kuntaliitossa pidämme tärkeänä, että kotoutumiskoulutuksen määrärahoja korotetaan huomioimaan myös tilapäistä suojelua saavien kotoutumisen edistäminen.

Hallituksen tekemien työllisyyden edistämiseksi tehtyjen esitysten myötä osa 51 momentin määrärahoista on siirretty toisille momenteille esim. 32.30.55, mutta samaan aikaan hallituksen uudet avaukset työurien pidentämiseksi kasvattavat merkittävästi ko. momentin määrärahan tarvetta.

Hallituksen esitys TE-palvelujen järjestämisvastuun siirrosta kunnille on parhaillaan eduskunnassa. Kyseessä on historiallisen iso uudistus ja siihen tulisi varautua huolellisesti. Kuitenkaan esityksessä ei ole varattu määrärahaa kunnille muutostuen valmisteluun.

Me Kuntaliitossa katsomme, että kokonaisuudessaan 32.30.51-kohtaan esitetyt vähennykset vaarantavat hallituksen työllisyyden edistämislle asetetut tavoitteet. Lisäksi valtion talousarviossa tulisi huomioida TE2024-muutoksesta jo vuonna 2023 kunnille aiheutuvat kustannukset.

2. Eri työllisyystoimien työllisyysvaikutukset ja valtiontaloudelliset vaikutukset

On tehty useita uudistuksia, joiden kokonaisvaikutuksia ei ole arvioitu.

Tällä hallituskaudella on annettu useita työllisyyden edistämiseen tähtääviä esityksiä, viimeisimpänä TE2024-uudistus, jossa TE-palvelut siirtyvät valtiolta kunnille ja palvelujen rahoituksen määrän on esitetty perustuvan osin vuoden 2024 talousarvioon. Esityksiä työllisyyden edistämiseksi on ollut useita ja niissä on joko jätetty huomiotta muuttuva toimintaympäristö kokonaisuudessaan tai todettu, että vaikuttavuusarvioissa on merkittäviä epävarmuuksia. Useissa esityksissä todettiin suoraan, ettei esitysten vaikutusta kuntasektoriin kyetä arvioimaan. Myös työllisyysvaikutuksien ristikkäisyyttä ja vaikutusten kerrannaisuutta ei ole kyetty arvioimaan.

3. Määrärahat ja toimet työvoiman kohtaanto-ongelman lieventämiseksi; arvio näiden vaikutuksista.

Kohtaanto-ongelma eli vapaata työvoimaa olisi saatavilla, mutta jostain syystä työnhakijat eivät hae avoinna olevia paikkoja. Syitä tähän voi olla monia, mm. viranomaisrekisterissä olevien tietojen ajantasaisuus, työkykyongelmat sekä haasteet osaamisessa. Näihin haasteisiin olisi aiemmin voinut vastata palkkatuella, mutta sen määrärahaa on tässä esityksessä rajoitettu 10 milj. € edestä sekä palkkatukiuudistuksen esityksessä kohderyhmää muutettu. Samoin työvoimakoulutuksiin on varattu vähemmän määrärahaa kuin aiemmin. Jos 51 momentin rahoituksesta eli palveluista leikataan, on sanomattakin selvää, että em. toimet heikentävät mahdollisuutta vähentää kohtaanto-ongelmaa.

Me Kuntaliitossa ehdotammekin, että 51 mom. 16,5 milj. € uudelleenkohdennusta tarkasteltaisiin uudelleen ja määräraha kohdennettaisiin työhakijoiden palveluihin. Emme myöskään pidä tarkoituksenmukaisena, että palkkatuella valtiohallintoon työllistettävien henkilöiden palkkatukimäärärahat 9,3 milj. € siirrettäisiin työ- ja elinkeinoministeriön hallinnon alle 51 momentilta. 51 momentilta ei myöskään tulisi siirtää 15 milj. € TE-digi-hankkeeseen.

4. Kohtaanto-ongelman merkitys talouskasvun esteenä

Kohtaanto-ongelman rinnalla talouskasvun esteenä on myös työvoimapula.

Kohtaanto-ongelma on pääasiassa osa-aikaisen ja määräaikaisen työn ongelma ja se korostuu ammateissa, jotka kuuluvat palkkahaitarin alapäähän. Tämä luo merkittävän kannustinongelman työnhakijalle.

Samaan aikaan Suomessa on yli 100 000 osa-aikatyöllistä, jotka haluaisivat koko-aikatyön. Tämä muodostaa julkiselle sektorille suuria haasteita; työllisyysasteen kasvu ei poista tukiriippuvuutta vaan yhä useampi työssäkäyvä on riippuvainen yhteiskunnan tuista.

Yhä enenevässä määrin puhutaan työvoimapulasta. Työvoimapula uhkaa Suomea yhä useammissa ammateissa. Samaan aikaan Suomen osaamistaso suhteessa verrokkimaihin on jäänyt jälkeen. Ratkaisuna lyhyellä tähtäimellä voisi olla työvoimakoulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen merkittävä määrän lisäys ja pitkällä tähtäimellä tutkintoon johtavien koulutuspaikkojen lisääminen.

5. Työllisyyden edistämisen kipupisteet ja kehittämishaasteet

Keskeisimmät kipupisteet työllisyyden edistämisessä ovat ylisääntely ja määrärahojen alimitoitus suhteessa tavoitteisiin. Ylisääntelyn lisäksi me Kuntaliitossa olemme huolissamme lainvalmistelun kiireisistä aikatauluista, jolloin kentältä tulleiden viestien aidolle kuuntelulle ei jää tarvittavaa aikaa. Tämä johtaa pahimmillaan strategian ja käytännön tekemisen eriytymiseen ja se näkyy määrärahojen tehottomana käyttönä.

Työllisyyden edistämisen kipupisteinä voidaan pitää myös liian suurta pitkäaikaistyöttömien varantoa, lähes 100 000 henkilöä, joista yli 50 000 henkilöä on ollut työttömänä yli kaksi vuotta. Näille henkilöille tulisi tarjota 51 mom. palveluita ja etenkin alimitoitettuja asiantuntija-arviointeja, jotka voisivat viedä työnhakijaa eteenpäin. Ylipäätään valuma pitkäaikaistyöttömyyteen tulisi katkaista vaikkapa palkkatuen tai työvoimakoulutuksen/valmennuksen avulla jo huomattavasti aikaisemmin.

Työn vastaanottamista tulisi helpottaa, joten sosiaaliturvan kokonaisuudistusta tulisi kiirehtiä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Jarkko Huovinen
Johtaja

Erja Lindberg
Kehittämispäällikkö